

ORIENTAL JOURNAL OF MEDICINE AND NATURAL SCIENCES

Open Access, Peer Reviewed Journal

Scientific Journal

- Medicine
- Pharmaceuticals
- Biology
- Chemistry
- Geology
- Agriculture

INNOVATIVE WORLD

ORIENTAL JOURNAL OF MEDICINE AND NATURAL SCIENCES

Volume 2, Issue 3
2025

Journal has been listed in different indexings

The official website of the journal:

www.innoworld.net

Andijon-2025

TOVUQSIMON QUSHLARNING XONAKILASHTIRILISH TARIXI

Saidova Feruza,
Oxunova Surayyo
Narbayeva Sayxal,
Mamatqulova Buston

Samarqand Davlat tibbiyot universiteti akademik litseyi

Annotatsiya. Ushbu maqolada xonakilashtirilgan tovuqsimon qushlarning xonakilashtirilish tarixi haqida soʻz boradi. Bu qushlar tovuq, kurka, sesarka kabi qushlar boʻlib, ular yurtimiz iqtisodiyotida ham oʻziga xos oʻringa ega boʻlib, bozordagi oqsilga boʻlgan talabni qondirishda chorvachilikdan keying oʻrinda turadi.

Kalit soʻzlar: Sesarka, tovuq, kurka, bankiv tovuq

Аннотация. В данной статье рассматривается происхождение и история одомашнивания домашних куриных птиц. К этой группе относятся куры, индейки и цесарки. Эти птицы занимают важное место в экономике нашей страны и считаются основным источником белка на рынке после животноводства.

Ключевые слова: цесарка, курица, индейка, банкивская джунглевая курица

Annotation. This article discusses the origin and domestication history of domesticated gallinaceous birds. Chickens, turkeys, and guinea fowls belong to this group. These birds play an important role in the economy of our country and are considered the main source of protein supply in the market after livestock farming.

Keywords: guinea fowl, chicken, turkey, red junglefowl.

Kirish. Markaziy Osiyo yaʼni Baqtriya, Soʻgʻdiyona, Margʻiyona, Xorazm xalq dostonlarida eramizdan oldingi IV-III asrlarda xoʻrozlar ilohiylashtirib koʻrsatilgan. Xoʻrozlarga ilohiy kuch sifatida qaralgan va sigʻingan, ularga gʻayritabiyy kuchlarga qarshi kurash ramzi sifatida qaralgan.

Bu asrlarda boy xonadonlarda va bozorlarda tovuqlarni tuxumi uchramas, ularning goʻshtini oʻrdak, gʻoz, bedana, kaklik, qirgʻovulni goʻshti bilan bir qatorda isteʼmol qilishgan. Tovuuqlarning xoʻjalik ahamiyati kamligi bois, ularni tarqalishi ham sekin borgan. Rossiyaga tovuqlar eramizdan oldingi V-IV asrlarda Gretsiyadan savdo yoʻli bilan kirib kelgan. Eramizdan oldingi V-IV asrlarda Gʻarbiy Yevropaga Italiya va Gretsiyadan olib oʻtilgan. Miloddan oldingi V-asrlarda Sitsiliyada bosib chiqarilgan tangalarda tovuqlar

rasmi tushirilgan. Keyingi ming yillikda tovuqlar Yevropaga butunlay kirib keldi. Faqatgina ko'chmanchi xalqlar bundan mustasno.

Asosiy qism. Eramiz boshlarida Kolumella o'z asarlarida karlik va urushqoq tovuqlar haqida yozib qoldirgan. Oxirgi ming yillikning ikkinchi yarmida tovuqlarni xo'jalik ahamiyati tez suratlarda o'sib bordi. Bu davrni tovuqlarning rivojlanishini eng yuqori nuqtasi deb hisoblash mumkin. Buni Gretsiya tangalarida, ko'zalarida odatda xo'rozlar rasmi tasvirlanganligi bilan ham izohlash mumkin. Eramizdan oldingi VII-III asrlarda tushirilgan toshlardagi, qoyalardagi, ustun va ko'zalardagi sur'atlarga qarab zotlarning yengil tiplari shu davrlarda keng tarqalganligi haqida xulosa qilish mumkin. O'rta asrlardagi rus tangalarida ham xo'rozlarning rasmlari tushirilganligi ma'lum.

Tovuqlarni dastlabki ajdodini ko'rib o'tadigan bo'lsak, ularni vatani Janubiy Sharqiy Osiyo ekanligi ma'lum bo'ladi. Bu yerlarda tovuqlarning Gallus ya'ni tovuqlar avlodiga kiradigan turlari juda ko'p uchraydi. Bu avlod qirg'ovullar oilasining boshqa avlodlaridan boshidagi toji borligi bilan ajralib turadi. Bu toj xo'rozlarida juda yaxshi rivojlangan. Tovuqlarni xo'rozlari bilan solishtirganimizda ular orasida farq yaqqol seziladi. Tovuqlar avlodi to'rt turga bo'linadi. Eng keng tarqalgan turlardan biri qizil jungli yoki bankiv tovug'i (Gallus bankiva). Ular Hindiston, Himolayning janubiy qoyalaridan Godavari daryosigacha, Bengaliya, Assam, Hindixitoy, Birma, Malakka va Sumatra orollarida uchraydi. Qolaversa, materikdan uzoqroqda joylashgan orollarda ham bankiv tovuqlarini yovvoyi holda uchratishimiz mumkin.

Bankiv tovuqlari o'rmon qushidir. Ular, asosan, shox-shabbalar va bambukli o'monlarda yashab har xil o'simliklarni urug'larini, don va mevalarini, qolaversa, hasharot va qurtlarni yeb oziqlanadi. Ular shoxdan shoxga oson uchib yuradi. Uyasini yerga qo'yadi va uyasiga 4-13 ta tuxum qo'yadi. Ular ayrim hollarda bir mavsumda ikki marta jo'ja ochib chiqadi.

Bankiv tovug'i asosan mart, aprel va may oyining boshlarida tuxum qo'yadi. Tovuqlar ochib chiqqan jo'jalarini dushmanlaridan himoya qilish uchun dushmanga tashlanmaydi, lekin jo'jalar yashiringan joydan dushmanni chalg'itib boshqa tomonga yo'naltiradi. Bankiv tovuqlarini tuxumlarini xonaki tovuqlarga bostirsa undan chiqqan jo'jalar tezda qo'lga o'rganadi, lekin bu jo'jalar uy tovug'ining jo'jalaridan farq qilib, maxsus kataklarda emas, daraxt shoxlarida tunaydilar.

Bankiv tovuqlarini o'lchamlari va rang ko'rinishlari har xildir.

Tovuqlarning og'irligi 500-750 gr, xo'rozlari esa 900-1250 gramgacha boradi. Tojlarining rangi har xil. Qizil-tillo ranglilari ko'proq uchraydi. Kumushsimon rangdagilari ham uchrab turadi. Oyoqlarining rangi ham har xil bo'ladi: yashil, sariq, ko'k, oq bo'lishi mumkin. Bankiv tovug'ining tomog'ida qizil o'simta silkinib turadi. Bu o'simta shakli atrofi qirqilgan plastinkaga o'xshash va kattaligi har xil. Qulog'i atrofidagi halqasimon o'simtalari qizil va oq rangda bo'ladi. Tumshug'i deyarli oq.

Uy tovug'ining ajdodi Gallus bankiva ekanligini Charlz Darvin ko'rsatib o'tgan va ko'pgina olimlar tomonidan tasdiqlangan. Keyinchalik olimlar uy tovuqlarining ajdodi faqatgina bankiv tovug'igina emas, bir nechta turlar ekanligini isbotlashga harakat qildilar. Lekin o'z davrida Darvin tovuqlarni rangini yaqin va uzoq o'tmishdoshlariga solishtirib, xonaki tovuqlarni ajdodi faqatgina bankiv tovug'igina ekanligini tasdiqlab va isbotlab o'tgan

Bankiv tovuqlari va urishqoq zotli tovuqlarning tana tuzilishi, rangi, ovozi taqqoslanganda ular orasida o'xshashlik ko'p uchraydi. Qolaversa, ular chatishtirilganda mahsuldorlik yaxshi bo'ladi. Uy tovuqlari urishqoq tovuqlarga juda yaqin turadi

Har xil tovuq zotlari tuzilishlarini o'rganishda ularning xonakilashtirilishi mobaynida juda katta o'zgarishlarga uchraganini ko'rish mumkin.

Kurkaning xonakilashtirish jarayonini ko'rib o'tadigan bo'lsak, bu jarayon Yevropaliklar Amerikani ochishi bilan bog'liq ekanligi ma'lum bo'ladi. Bu davrda Meksikaning Mayya xalqida faqatgina it va kurka xonakilashtirilgan edi. Kurka Yevropaga 1530-yillar atrofida kartoshka va loviya bilan birga olib kelingan. G'arbiy Yevropada asosan Germaniyada kurkani parvarishlash va yetishtirish yaxshi yo'lga qo'yilgan edi. Kurka XVIII asrda Rossiya hududiga olib kelingan. Persiya va Hindistonga ham shu davrlarda tarqala boshlagan.

Keyinchalik kurkaning sermahsul zotlari yetishtirila boshlandi. Masalan, Uestvil oq kurka zotini o'lchami nisbatan kichik, lekin yiliga 10-15 ta tuxum beradigan yovvoyi ajdodlardan farq qilib, bu zot yiliga 200 tagacha tuxum beradi. Keng tomoqli bronza kurka zoti esa 16 kg gacha go'sht mahsuloti beradi.

Kurkalar, tovuqlar kabi, qirg'ovullar oilasiga mansubdir. Kurkaning ilmiy nomi Meleagris gallopavo, uning tashqi ko'rinishini yaxshi ifodalaydi, ya'ni gallus-tovuq, pavo-tovus Kurka dum patlarini ko'tarib keng ochib, qanotlarini pastga yoygan holda tovusga o'xshasa, tanasini umumiy ko'rinishi, qanot va dumlari yig'ilgan holatda tovuqni juda eslatadi. Lekin u o'ziga xos xususiyatlarga ham ega. Kurkalarining oyog'i baland, boshi tovuqnikidek, yirik emas, tumshug'i mustahkam, qisqa va uchi biroz egilgan. Bo'yni va boshi patsiz, lekin nafis rangli bo'rtmachalari bor. Boshida tumshug'ining yuqori qismida bu bo'rtmachalar uzaygan va go'shtdor silindrik hosila shakliga kelgan, bu hosila uzayish va qisqarish xususiyatiga ega.

Xulosa. Hozirgi kunda kurka Amerika, Yevropa va Osiyoda g'oz va o'rdaklar bilan bir qatorda keng tarqalgan uy parrandasi hisoblanadi. Uning yovvoyi ajdodlari faqat bir materikda-Shimoliy Amerikaning yumshoq (mo'tadil) iqlimli zonalarida uchraydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Харчук Ю. Справочник по домашнему птицеводству. Изд. «Феникс» 2006
- 2.Щетина Н.Н. Справочник птицевода изд. «Донбасс» Донецк 1974